

O ZGODOVINI KLASIFICIRANJA SLOVENSКИH DIALEKTOV

V članku je prikazana zgodovina dosedanjega klasificiranja slovenskih dialektov. Prikazani so razni tipi klasifikacij ter njihove teritorialne omejitve. Nakazani so izvori za posamezne klasifikacije in v evidenco uvedeni nekateri novi avtorji, ki jih Ramovš v svojem pregledu ne omenja.

The article brings a historical survey of how Slovene dialects have been classified so far. Various types of classification are outlined as well as their territorial restrictions. Sources for individual classifications are indicated and a few authors not mentioned by Ramovš in his survey are now added to the list of Slovene dialectologists.

Vemo, da je slovenski jezik zelo razčlenjen; če pa je treba povedati, koliko je slovenskih dialektov, pride vedno do zadrege, kajti narečja niso nekaj oprijemljivega, točno določenega, večinoma prehajajo eno v drugo in večinoma sploh nimajo svojih mej jasno določenih drugje kot v dialektoloških kartah. Kolikor toliko je mogoče omejiti samo posamezen jezikovni pojav, pa še pri tem so težave. Ker je jezik v nenehnem spreminjanju, obstajajo eni ob drugih različni sistemi, deloma ločeni po generacijah, deloma po združbah ljudi celo v istem kraju. Pri omejevanju in klasifikaciji dialektov lahko damo prioriteto različnim vidikom: glasovnim pojavom, melodiji govora, sintaksi, besedišču itd., lahko vrednotimo enako starejše in novejše pojave ali pa damo enim prednost.

Klasifikacija dialektov je težka, kajti določanje hierarhije posameznih jezikovnih pojavov je relativna zadeva. Večji poudarek dajemo sicer navadno starejšim jezikovnim pojavom, saj so razširjeni na večjih področjih, večkrat pogojujejo tudi novejše razvoje, obenem pa so nam navadno tudi bolj poznani. Toda izoglose se na različnih mestih zelo različno prepletajo, tako da dialektov ne moremo omejevati s kakim določenim številom pojavov oz. izoglos, ampak jih lahko omejujemo samo po skupnosti pojavov, ki pa so deloma različni v enem ali drugem delu dialektu.

Glede na vse to imamo za slovenščino že več različnih poskusov klasifikacije njenih narečij.

Za začetnika lahko štejemo kar Trubarja, ki je v knjigi *Ta Evangelii svetiga Matevsha 1555* napisal: »Ta slovenski jezik se povsod glih inu v eni viži ne govori, drigači govore z dostimi besedami Kranjci, drigači Korošci, drigači Štajerji inu Dolenci ter Bezjaki, drigači Krašovci inu Istrijani, drigači Krovati.« Ta oznaka že kar malo spominja na poznejše

pri večini lingvistov bolj ali manj enake narečne skupine. Seveda pri tej delitvi Trubar ni upošteval samo leksikalnih razlik, saj na drugem mestu govori tudi o naglasih.¹

Od jezikoslovcev je Kopitar 1808 leta razdelil slovenščino v dve narečji po pojavu *la > ma* ali *la* (Gram. 457). Na dve skupini dialektov je slovenščino delilo še več jezikoslovcev: nekateri so se pri klasifikaciji ustavili pri dveh skupinah, drugi pa so jo delili dalje, včasih izhajajoč iz dveh skupin, včasih pa kar neodvisno od njih.

Najpomembnejša delitev na dvoje je Miklošičeva. On je 1879 v 2. izdaji *Vegleichende Grammatik der slavischen Sprachen I* (str. 310) ločil pas z *e*, *ei* iz *ě* od zahodnega z *je*, *i* iz *ě* v dolgih zlogih, s čimer je v resnici zajel najstarejšo dialektalno delitev slovenščine,² ki je sicer globoko vtisnila razvojne smeri obema deloma, vendar za današnjo klasifikacijo dialektov samo to ne zadošča, saj gre samo za en del značilnosti (z izogloso jata se namreč pokrivajo še nekateri drugi pojavi), ki so v nadaljnjem razvoju izoblikovale sedanje stanje.

Oblak pa je podal svojo delitev na podlagi zastopstva za dolgi polglasnik (*a : e*), ki mu je za slovenski jezik »jako karakterističen« (gotovo zaradi podobnosti z zahodnoslovanskimi jeziki). Vendar je ta delitev na severovzhodni in jugozahodni del manj pomembna od Miklošičeve, ker podaja res samo en pojav. Toda Oblak že sam ni posvečal tej delitvi kake posebne važnosti: omenja jo nekako mimogrede v LMS 1870, 187; v AfslPh 16, 1894, 163, pravi, ko govori o polglasniku, le, da v tej točki razpadejo slovenski dialekti na dve veliki skupini. Pozneje je celo sam poudarjal, da je razvoj slovenščine premalo raziskan, da bi se moglo in smelo govoriti o klasifikaciji slovenskih dialektov (LZ 1895, 312; AfslPh 18, 1896, 257).

Zdi se, da tem jezikoslovcem ni šlo toliko za klasifikacijo slovenskih dialektov, ampak bolj za popis posameznih izoglos; vsi so poskušali slovenščino razdeliti na dve področji, dve dialektični skupini, ki sta se potem dalje razcepili v posamezna narečja, vendar v svojih klasifikacijah te nadaljnje delitve niso izpeljali. Historično gledano se je seveda ploskev slovenskega jezika z določenim pojavom razdelila na dvoje.

¹ »/.../ se govori ne samo v eni deželi drugače kot v drugi, ampak pogosto v razdalji 2 do 3 milj, dà, često tudi v eni sami vasi drugače in različno v mnogih besedah in naglasih.« (Ta prvi deil tiga noviga testamenta 1557; prevod po Ruplu, Slovenski protestantski pisci, str. 20).

² Ramovševo mnenje (ČJKZ VI 11—13; DK 11; HG VII, str. XXI), da se je Miklošič močno zmotil, ker je gorenjščino priključil k jugovzhodnemu delu, je po vsej verjetnosti napačno, kajti v gorenjščini moramo izhajati iz *ei*, kot nam kažejo razne stvari, zlasti pa razvoj kratkega *ě*, ki je tak kot v jugovzhodnem delu (glej Rigler, SRL XIV, 1963, 31; RSI XXIV, 1963, 87).

Naslednji pojav je ti dve ploskvi — če je imel drugačne izoglose — delil dalje, naslednji spet dalje, drugi pa je posamezne dele spet povezoval v večje enote itd. Ti historični pojavi so nam pri klasifikaciji lahko v veliko pomoč, vendar delitve na dvojce po enem pojavu, tudi če je tako pomemben kot Miklošičev, ni mogoče sprejeti, kajti dialekte je treba klasificirati v bistvu z današnjega stališča in s skupnostjo čim več pojavov.

Tak način klasifikacije slovenskih narečij pa je razmeroma dobro uspel že Sreznjevskemu, ki je v Žurnalu ministerstva narodnega prosvetljenja leta 1841 (za mesec september, str. 133—164) objavil razpravo O narečijah slavjanskih.³ Zaradi preskopega poznanja slovenskih narečij seveda ni mogel podati točne geografske razširjenosti nekaterih dialektov pa tudi družil in razdruževal je nekatere govore brez kake osnove za to. Toda tudi sam se je zavedal, da so njegovi podatki skromni in da bo potrebno še dosti raziskovanja.

Sreznjevski je razlikoval 18 dialektov, in sicer: 1. dolenjskega v dolini Krke k Savi in na Štajerskem v Savinjski dolini; 2. gorenjskega v savski dolini od Radovljice do Ljubljane; 3. notranjskega na jugu od Ljubljane proti Istri in od Cerkniškega jezera na zahod po vsem južnem Goriškem; 4. belokranjskega (poljanskega); 5. cerkniško-ribniškega; 6. vipavskega; 7. idrijskega; 8. tolminskega; 9. bohinjskega v dolini obeh Sav do Radovljice; 10. bovškega po severnem Goriškem; 11. slovinskega v beneških Slovencih; 12. rezijanskega; 13. ziljskega; 14. rožanskega; 15. zabélskega v Podjuni; 16. štajersko-koroškega na levem bregu Drave od Velikovca na vzhod skoraj do Maribora; 17. dravo-murskega v Slovenskih goricah, po Dravskem in Ptujskem polju in 18. ogrsko-štajerskega v Prekmurju in na jug do Save (kajkavski hrv. govor).

Pozneje (1845)⁴ se je Sreznjevskemu najbrž zdelo, da je toliko dialektov preveč, zato je zmanjšal njihovo število in delil slovenščino le še na osem dialektov (gorenjski, dolenjski, beneški, rezijanski, ziljski, podjunski, štajerski in ogrskoslovenski).

Takoj za Sreznjevskim, leta 1842, je izšel Šafaříkov Slovanský národopis, kjer je v § 16 podana tudi klasifikacija (s skromnim opisom)

³ Ramovš (DK 15) pravi, da je poznejši čas na to razpravo pozabil. Vendar čisto pozabili nanjo niso, saj ga zelo upošteva Florinski, Oblak pa posebej poudarja v kritiki Glaserja (LŽ 1895, 312), da ne navaja med literaturo Sreznjevskega.

⁴ Žurnal ministerstva narodnega prosvetljenja za leto 1845, v oktobrski številki, otd. II 150 (citiram po Ramovšu, DK 18).

slovenskih narečij. Šafařík pravi, da poznavalci slovenskega jezika⁵ ločijo naslednja narečja: 1. gorenjsko, 2. dolensko, 3. notranjsko,⁶ 4. koroško, 5. štajersko, 6. ogrsko, 7. rezijansko in slavonsko (slavontsko) v Italiji.

To delitev je s tem, da je ogrsko narečje poimenoval panonsko, prevzel tudi Pleteršnik v knjigi *Slovanstvo* (1873).⁷

Po številu in do neke mere tudi po obsegu se ta razdelitev že ujema s poznejšimi Ramovševimi narečnimi skupinami.

Ne do konca izdelani poskus klasifikacije slovenskih dialektov, ki ga je podal Baudouin de Courtenay 1881 v *Note glottologiche*⁸ že nakazuje nov način združevanja več elementov. Baudouin de Courtenay v glavnem ni odvisen od prejšnjih klasifikacij. Tudi on je delil slovenščino na dve osnovni skupini: zahodnoseverno in vzhodnojužno. Pravi, da na tistem mestu ne more navajati vseh stvari za to odločitev, omenja le akcentske pojave⁹ in slovensko sekundarno palatalizacijo velarov (*k*, *g*, *h* v *č*, *j*, *š*). K zahodnoseverni skupini prišteva del Koroške, Gorenjsko, severni del Goriške (Bovec, Tolmin, Cerklje), k vzhodnojužni področje od Krasi do Ogrske. Ti dve skupini se delita dalje na poddialekte po naravnem procesu diferenciacije in večjem ali manjšem vplivu tujih elementov (omenja npr. Rezijo, Nemški Rut, Sorico itd.), vendar te nadaljnje klasifikacije ni izpeljal, ampak jo le nakazal. Iz teh dveh skupin pa po njegovem izpadejo posamezna manjša področja, ki jih ni mogoče vključiti ne v eno ne v drugo skupino in ki tema skupinama niso podrejena. Med temi področji omenja zlasti okolico Gorice (z *a* iz *e*).

Leta 1890 je Šuman v članku *Die Sprache der Slovenen*, ki je izšel v enciklopedičnem delu *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Steiermark (str. 225—238), tudi skušal združiti dve

⁵ Luboš Řeháček meni, da mu je informacije za slovenščino posredoval zlasti Sreznjevski (v knjigi Šafařík, *Slovanský národopis*, K vydání připravila Hana Hynková, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1955, str. 201—202), vendar se klasifikacije pri obeh močno razlikujeta.

⁶ Tedanja Notranjska je po upravni razdelitvi obsegala tudi področje Vojsko, Idrija, Ziri, Rovte, Črni vrh, Logatec.

⁷ Knjiga je brez letnice. V bibliografiji jo navajajo pod letnico 1873, izšla naj bi v začetku marca 1874 (glej Munda, *Bibliografija Slovenske Matice*, Ljubljana 1964, str. 19).

⁸ Odtis iz *Atti del IV Congresso Internazionale degli Orientalisti*.

⁹ Formulacija je nejasna in ker nima zgledov, ni mogoče ugotoviti, na kaj je mislil. Glasi se: *Nei dialetti orientali-meridionali la vocale lunga disaccantata di molte parole davanti ad una accentuata (sia lunga o breve), si ha abbreviata, ed anzi qualche volta sparisce; invece nei dialetti occidentali-settentrionali, in simili casi, la vocale breve accentuata nella sillaba seguente ha perduto il suo accento, che si ritirò sulla vocale lunga, benchè prima inaccentuata, della sillaba precedente.*

vrsti dotedanjih klasifikacij, tako da slovenščino deli najprej na dve skupini, nato pa še na posamezne dialekte (oz. skupine lokalnih dialektov). Izhaja sicer iz Miklošičeve delitve na dve skupini po refleksih jata: severozahodno in jugovzhodno, vendar se teritorialno z Miklošičem ne pokriva, pa tudi teoretično ne, ker je že, tako kot pozneje Ramovš, ozki *e* priključil k ozemlju z *ie*. Severozahodna skupina mu obsega na Štajerskem ozemlje zahodno od nekdanje panonske meje¹⁰ z izjemo savske ravnine med spodnjo Sotlo in Savo,¹¹ dalje slovensko Koroško, nato Gorenjsko, severni del Goriške in slovensko področje v Benečiji. Jugovzhodna skupina mu obsega ostalo slovensko ozemlje, tako najprej v nekdanji Panoniji ogrsko ozemlje, nato štajerske in hrvaške Slovence in Belokranjce v okraju Črnomelj, dalje Dolenjsko in Notranjsko, nato slovenski del Istre in tržaško ozemlje ter južni del Goriške.

Delitev utemeljuje zlasti z refleksi jata; kot druge značilnosti navaja še skupino *tl/dl* v participu, *g-h*, *u-ü*, *a-e* za polglasnik, *šč-š*, ki jih tudi nekoliko lokalizira. Pravi, da je težko označiti posebnosti dialektov, ker so razlike pogosto malenkostne in prehodi postopni. Poudari, da so posamezni pojavi omejeni na določena področja ene grupe, a hkrati prehajajo tudi na del druge grupe.¹² Končno z nekaj besedami okarakterizira še posamezne dialekte: panonskega, gorenjskega, dolenskega (ki naj bi bil nasploh razširjen tudi po Notranjskem, slovenski Istri, tržaškem teritoriju in na južnem Goriškem — vendar je v dialektu istrskih Slovencev opazen hrvaški vpliv), koroškega (z lokalnimi dialekti: podjunskim, rožanskim, ziljskim), o štajerskih dialektih pa pravi, da kar se njihove razdelitve tiče, gre jezik prebivalcev Pohorja, zgornjih Slovenskih Goric,¹³ Kozjaka, zgornje dravske (glede na Štajersko) in Mežiške doline h koroškemu dialektu, jezik prebivalcev Savinjske doline h gorenjskemu dialektu in končno je treba jezik prebivalcev savske ravnine dodeliti dolenskemu dialektu.

Glaser je v Zgodovini slovenskega slovstva I, str. 60–64 (Ljubljana 1894) tudi razdelil slovenščino najprej na dve polovici, ti pa dalje na

¹⁰ Meja Panonije naj bi potekala nekako od Cmureka čez Slovenske gorice do Drave med Mariborom in Ptujem, od tod čez Ptujsko polje do Donačke gore poleg Sotle (po Glaserju, Zgodovina slovenskega slovstva 17; prim. tudi Zgodovina narodov Jugoslavije I, Ljubljana 1953, 47).

¹¹ Ni popolnoma jasno, kolikšno področje razume pod »Savebene zwischen der unteren Sotla und der Save«.

¹² V tem lahko vidimo vpliv Schmidtove valovne teorije, o kateri pravi Ramovš, da je niso upoštevali pri klasifikaciji slovenskih dialektov, čeprav jo je lingvistični svet uvaževal, odkar jo je Schmidt 1877 jasno in krepko razložil (DK 15). Toda Šuman je kot prvi seznanil Slovence s Schmidtovo valovno teorijo leta 1876 v Zori (glej SBL III 724).

¹³ Windische Büheln so segale tudi v današnjo Avstrijo pri Lučanah.

sedem skupin narečij (oziroma osem, ker upošteva še hrvaško kajkavščino).

Ramovš je mislil (DK 14; HG VII, str. XXIII), da je Glaser sledil slepo, morda celo podzavestno akustičnemu vtisu dialektov in tako dokaj točno načrtoval osnovne tipe dialektov. Vendar Glaser ni napravil dosti drugega, kot slabo prepisal in kombiniral starejša mnenja. Sprejeti je hotel takrat novo Oblakovo razdelitev na severovzhodno in jugozahodno skupino, ker pa Oblak v LMS 1890 nima to geografsko točneje opredeljeno, je Glaser teritorialno razdelitev enostavno prepisal iz Šumanu, ki pa ima popolnoma drugačno delitev na severozahod in jugovzhod. Od tod neskladje, ki se je s tem, da je po Šumanu Prekmurje na jugozahodu, zdelo menda nekoliko čudno že Ramovšu.¹⁴ Tudi karakteristika ene in druge skupine je nekoliko skrajšana Šumanova, le refleksi *a — e* za dolgi polglasnik je v skladu s približevanjem Oblakovi klasifikaciji postavil na prvo mesto. Sama nadaljnja delitev pa se skoraj povsem ujema s Šafaříkom, le namesto notranjskega dialekta, ki ga je nekako priključil dolenjščini že Šuman, je uvedel kraško-primorska narečja in vrstni red se bolj ujema s Šumanom kot s Šafaříkom. Glaser loči: 1. ogrsko (panonsko) narečje ali prekmurščino, 2. kajkavščino ali hrvaško-slovensko narečje, 3. ostala štajerska narečja, 4. koroška narečja, 5. gorenjsko narečje, 6. dolenjsko narečje, 7. kraško-primorska narečja, 8. benečanska narečja.

Približno v istem času je tudi Florinski izdal svoje Lekcii po slavjanskemu jazykoznaniju.¹⁵ On pa je skušal združiti tri tipe dotedanjih klasifikacij. Za osnovo svojih narečij je prevzel Šafaříkovo delitev, le da je beneški in rezijanski dialekt ločil (verjetno pod vplivom teorije Baudouina de Courtenaya), ta narečja pa je dalje delil na govore, ki jih je prevzel po narečjih Sreznjevskega in le malenkostno korigiral po novjših dialektoloških opisih; obenem pa je poudaril, da se je možno dogovoriti tudi za delitev na nekaj bolj splošnih skupin; in sicer po izgovoru *ě, g* in *tl/dl* v participu dobimo severozahodno in jugovzhodno skupino (lokalizira jih po Šumanu), po refleksih *tlol*gega polglasnika pa jugozahodno in severovzhodno, pravi pa, da so možna tudi še drugačna grupiranja.

Fr. Erjavce je v knjigi Slovenci (Ljubljana 1923, str. 106) brez utemeljitve in brez točnejše lokalizacije razdelil slovenščino na pet dialektič-

¹⁴ Prim. Ramovševo formulacijo (DK 15): »/.../ na dva dela: v južnozapadnega (Goriško, Istra, Notranjsko, pa tudi Dolenjsko, Bela krajina in en del Štajerskega s Prekmurjem celo /podčrtal J. R./) /.../«.

¹⁵ Izhajalo v Universitetskih Izvestijah v Kijevu 1892—1895 (I. del: bolgarski, srbohrvaški in slovenski jezik); ponatisnjeno 1895.

nih skupin oz. pet narečij s podnarečji: 1. centralno narečje (na Kranjskem in v Savinjski dolini) s podnarečji: a) dolenskim, b) gorenjskim, c) belokranjskim (pod močnim vplivom sosednje hrvaščine), č) vzhodnim notranjskim (zahodno od Ljubljane), d) savinjskim; 2. kraško-goriško narečje; 3. koroško narečje s podnarečji: a) junskim, b) rožanskim, c) ziljskim; 4. rezijansko narečje (severno od Vidma v Italiji), ki je nekako prehodno narečje med 2. in 3. skupino; 5. vzhodno štajerska narečja s prekmurščino.¹⁶ Pri tej delitvi je ostal tudi v knjigi Slovenija in Slovenci (Ljubljana 1940, str. 49 — le tekst je skrajšan in navaja samo skupine), čeprav je med tem že izšla Ramovševa Dialektološka karta.

Prvo podrobno klasifikacijo in omejitvev slovenskih narečij pa nam je dal Fran Ramovš obenem z delnim pregledom zgodovine klasifikacij. Dotedanji raziskovalci in on sam so do tedaj že zbrali dokaj podatkov o slovenskih narečjih, tako je bilo že mogoče dobiti vsaj delen pregled nad slovenskim ozemljem. Seveda so mu ostali posamezni predeli še vedno precej nepoznani; tam se je pogosto opredeljeval po geografski oblikovanosti pokrajine (reke, gorovja) in pa tudi po pokrajinskih mejah,¹⁷ čeprav je on sam teoretično nastopal proti klasifikaciji dialektov po nekdanji politični (deželni) pripadnosti.¹⁸ Kot vsaka klasifikacija je tudi Ramovševa v bistvu predvsem nekakšno pomagalo pri orientaciji po jezikovno močno razčlenjenem slovenskem ozemlju. Z istimi argumenti bi namreč lahko zagovarjali tudi kako deloma drugačno klasifikacijo. Posebno v ravninskih predelih so ponekod prehodni govori, ki jih lahko priključimo sem ali tja, ali pa naredimo za samostojen dialekt. Posebno pri starejših jezikoslovcih je bilo opaziti, da je klasifikacija dialektov precej odvisna tudi od opisov posameznih dialektov (prim. npr. pri Florinskem). V Ramovšem času je bilo takih opisov že več (zlasti tudi seminarske naloge v Gradcu), zato pride to manj do izraza, vendar se ni mogoče znebiti vtisa, da je tudi to imelo določen vpliv na njegovo klasifikacijo. Tako ima npr. Središče (s podrobnim Osvaldovim opisom¹⁹) svoj govor (najmanjši na karti), čeprav se od sosesčine ne raz-

¹⁶ V predgovoru se zahvaljuje onim prijateljem in znancem, ki so ga podpirali s svojim svetom in dejanjem. Med njimi navaja od jezikoslovcev Ramovša in Glonarja. Ne moremo ugotoviti, koliko bi Ramovš ali Glonar lahko vplivala na njegovo porazdelitev narečij. Od Ramovša se preveč razlikuje; Glonar pa se je v svoji knjižici Naš jezik (Ljubljana 1919, str. 50) pridružil Oblaku, ki ga Erjavec ne upošteva.

¹⁷ Npr. zahodna meja notranjskega dialekta.

¹⁸ Npr. v kritiki Tesnière (DK 20).

¹⁹ K. Ozvald, Zur Phonetik des Dialektes von Polstrau, Jahresbericht des Staatsgymnasiums Görz 1904; Morfologija središkega narečja (rokopisna seminarska naloga iz Gradca iz leta 1898; zdaj v knjižnici Oddelka za slovanske jezike in književnosti Univerze v Ljubljani).

liku je toliko, da bi bilo to upravičeno, saj bi pri paralelnem postopanju drugod dobili še vsaj sto dialektov. Pri drugih dialektih so npr. za horjulski in poljanski dialekt eksistirali Breznikovi zapisi, za tolminskega Munihov, za črnovrškega Tominčev, za goričanskega Vugov, za mežiškega Kotnikov, za remšniškega in kozjaškega Kolaričevo gradivo, za brkinskega in šavrinskega opis Maleckega.²⁰

Svojo klasifikacijo slovenskih narečij je Ramovš podal v Dialektološki karti slovenskega jezika (Ljubljana 1931). Že pred tem pa je pisal o dialektih v Stanojevičevi Narodni enciklopediji (IV. knjiga, 1929) v članku Slovenski jezik. V bistvu je že tu podobna razdelitev kot v Dialektološki karti, čeprav so nekatere razlike. V Narodni enciklopediji še nekoliko upošteva delitev slovenščine na dve veliki narečni skupini, kar je pozneje opustil, in sicer 1. na severno in zahodno in 2. na južno. Obeh skupin ne lokalizira, karakterizira jih le z arhaičnimi pojavi, ki ločijo prvo skupino od druge, vendar so izoglose teh pojavov povsem različne. V opisu pa je dialekte razdelil takole (včasih je malo nejasen, ker deloma zamenjuje hierarhične nazive dialektom in skupinam):

Koroška dialektična skupina z naslednjimi dialekti: 1. ziljski, 2. rožanski (do črte Košuta—Obir—Velikovec), 3. podjanski (do gorskih grebenov na levi strani Meže in preko Drave do nekdanje koroško-štajerske deželne meje), 4. mežiški (ob Meži in v okolici Slovenjgradca). Rezijanski dialekt je prehodni dialekt med koroško in goriško dialektično skupino in ima samostojno mesto.

Zahodna dialektična skupina, ki jo deli še na severno in južno. V južni so dialekti: 1. terski, 2. nadiški, 3. briški, 4. kraški (od Soče do Čičarije),²¹ 5. notranjski; v severni: 1. obsoški (z borjanskim, kobariškim in bovškim govorom), 2. tolminski, 3. cerkljansko-črnovrški (s severnim cerkljanskim in južnim črnovrškim govorom), 4. poljanski, 5. škofjeloški, 6. logaško-horjulski ali rovtarski.

Dolenjski dialekt (na severu do črte Unec—Ljubljanski vrh—Golovec pri Ljubljani—Kucelj—Sava od Litije do Brežic; z zahodnim in vzhodnim govorom).

Govor v Selški dolini se močno približuje gorenjskemu narečju.

Gorenjsko narečje (z lokalno barvanimi govori; zlasti se loči medijski govor).

²⁰ Ki pa ju je preimenoval in brkinskega neupravičeno razširil na Brkine (prim. Rigler, O suponanem slovenskem brkinskem dialektu, *Rocznik Slawistyczny* XXI, 1960, str. 27—35; prim. tudi opombo 21).

²¹ Tedaj še ni izšla knjiga Maleckega (*Przegląd słowiańskich gwar Istrii, Kraków 1930*), zato še ne upošteva istrskih govorov in so tu, kot kaže, prištetih kraškemu dialektu.

Štajerska dialektična skupina s tremi narečji: 1. savinjsko, 2. centralno (oz. srednještajersko), 3. vzhodno v Halozah in Slovenskih goricah, kateremu se lahko priključi tudi prekmursko narečje. V nadaljevanju pa pravi, da so ta narečja s svojimi lokalnimi govori bolj ali manj razdeljena. Srednještajersko ima velike lokalne razlike. Njegovo središče so govori ob Dravinji in Voglajni, za nadaljevanje teh govorov pa ima z ene strani govore na Pohorju, z druge govore ob Sotli. Prej omenjeno vzhodno narečje s prekmurščino pa v nadaljevanju preimenuje v vzhodno skupino z naslednjimi narečji: 1. goričansko, 2. prleško, 3. prekmursko.

Belokranjsko narečje, ki je mešanica slovenščine in čakavščine (kot posebna govora omenja govor Šokcev in govor okrog Kostela in Osilnice).

Dialektološka karta (1931) pa predstavlja preciznejše izdelano klasifikacijo s točnimi omejitvami dialektov in v glavnem dokončno Ramovševo mnenje o slovenskih dialektih. Pozneje dobimo pri njem le še malenkostne teritorialne spremembe in le manjše variiranje v pogledih na grupacijo dialektov.

V Dialektološki karti je Ramovš razdelil slovenščino na naslednje dialeksične skupine, dialekte in govore:

I. Koroška dialeksična skupina s šestimi dialekti:

1. ziljski dialekt,
2. rožanski dialekt (s štirimi govori),
3. remšeniški dialekt,
4. podjunski dialekt,
5. mežiški dialekt,
6. remšniški dialekt.

II. Rezijanski dialekt (s tremi govori).

III. Beneški dialekti:

1. terski dialekt,
2. nadiški in
3. briski dialekt.

IV. Kraški dialekt.

V. Istrski dialekti:

1. šavrinski in
2. brkinski dialekt.

VI. Notranjski dialekt (s tremi govori).

VII. Obsoški dialekt (s tremi govori).

VIII. Rovtarska dialeksična skupina s petimi dialekti in tremi govori:

1. tolminski dialekt (z govorom v okolici Avč),
2. cerkljanski dialekt,
3. črnovrški dialekt,
4. poljanski dialekt (z govorom škofjeloškim),
5. horjulski dialekt (z logaškim govorom).

- IX. Selški dialekt.
- X. Gorenjski dialekt (s štirimi govori).
- XI. Dolenjski dialekt (s štirimi govori).
- XII. Medijski dialekt.
- XIII. Belokranjski dialekti:
 - 1. šokarski dialekt,
 - 2. osrednji belokranjski dialekt s poljskim govorom,
 - 3. južni belokranjski ali privrški dialekt,
 - 4. kostelski dialekt.
- XIV. Južnovzhodni štajerski ali sotelski (bizeljski) dialekt.
- XV. Savinjski dialekt.
- XVI. Osrednji štajerski dialekt.
- XVII. Pohorski dialekt.
- XVIII. Kozjaški dialekt.
- XIX. Severnovzhodna štajerska dialektična skupina s tremi dialekti:
 - 1. goričanski dialekt,
 - 2. prleški dialekt s tremi govori;
 - 3. prekmurski dialekt s tremi govori.

Nazadnje pa Ramovš pravi (str. 25), da je osnovnih tipov, ki jih je čas zdiferenciral v večje število dialektov ali pa je pregrinjanje valov iz tega in sosednjega centra rodilo nove dialekte, sedem, in sicer: 1. pannonški, 2. štajerski, 3. koroški, 4. gorenjski, 5. dolenski, 6. rovtarski, 7. primorski.

S temi narečnimi bazami se je Ramovš močno približal Šafaříkovi (oz. po Glaserju prirejeni) klasifikaciji, saj se z njim ujema, le rovtarska in primorska skupina sta teritorialno premaknjeni (Glaserjeva kraško-primorska in benečanska narečja so pri Ramovšu rovtarska in primorska).

V nadaljnjem tekstu, ko te dialekte in govore geografsko omejuje, včasih omenja še nekatere nove govore, ki jih v razpredelnici nima (npr. pri kraškem, sotelskem), nekaterih, ki so v razpredelnici naznačeni s številom, pa pozneje niti ne omeni (npr. rožanskih, rezijanskih), medtem ko druge našteje (npr. notranjski: vipavski, postojnski, pivški; obsoški; borjanski, kobariški, bovški; gorenjski: severozahodni, osrednji, vzhodni, južnovzhodni; dolenski: zahodni, osrednji, vzhodni, posavski; prekmurski: severni, osrednji, južni). Govori, ki jih v tekstu navaja (včasih poimensko, včasih samo število), so na priloženi karti različno obravnavani: nekateri so označeni, drugi pa ne. Tudi tisti, ki so označeni, so nekateri samo s črto, drugi z barvo oziroma različnim šrafiranjem. Včasih so na karti označeni s prekrivajočimi se oznakami (npr. savinjski

dialekt) posamezni deli dialekta, ki izkazujejo močnejše vplive sosednjih dialektov, čeprav v tekstu niso označeni kot poseben govor. Največje razlike so pri prleškem dialektu: v razpredelnici pravi, da ima tri govore; v nadaljnjem tekstu (str. 57) pravi, da smemo v njem razlikovati pesniški in ščavniški govor, še večje da so posebnosti vzhodnega roba (od črte Ormož—Ljutomer na vzhod), predvsem še v okolici Središča, dalje govor v Halozah; na karti pa ima različne oznake za naslednja področja: prleško, vzhodnoprleško, središčansko, haloško.

V Dialektih (Historična gramatika VII, Dialekti, Ljubljana 1935) dobimo nekatere spremembe. Medijski dialekt iz Dialektološke karte je postal govor. Vsi belokranjski dialekti so postali govori. Pohorski in kozjaški dialekt sta postala pohorsko-kozjaški dialekt s kozjaškim govorom (vendar tudi že v Dialektološki karti, str. 36, pravi, da bi mogli kozjaški dialekt imeti za govor pohorskega). Remšeniški dialekt je preimenoval v obirskega, južnovzhodni štajerski ali sotelski (bizeljski) dialekt v bizeljsko-obsootelskega. Od teritorialnih sprememb je treba omeniti, da je okolica Djekš, ki je v Dialektološki karti spadala pod rožanski dialekt, tu priključena podjanskemu; manjša korektura je še v okolici Metlike.

Že v Dialektološki karti omenjenih sedem osnovnih tipov je Ramovš pozneje vse bolj poudarjal. Toda tudi njemu ni bilo popolnoma jasno, v katero bazo naj nekatere dialekte prišteje, in se je pri dialektih, ki so bili najprej deležni razvoja ene skupine in nato druge, težko odločal. Tako ima v Kratki zgodovini slovenskega jezika v tekstu notranjski dialekt med primorsko bazo, na karti (str. 112) pa je označen s črticami za dolensko bazo, čeprav ima zaporedno številko iz primorske baze (na karti v Dialektih pa ima zaporedno številko iz dolenske baze). V Dialektih (str. 47) pravi, da ne bi bilo prav, če bi obsoški dialekt kot celoto in enoto včlenili med rovtarske govore (na karti je to storjeno), v Kratki zgodovini (str. 129) pa so obsoški govori okarakterizirani kot najzahodnejši govori rovtarske dialektične skupine.

Po Ramovšu ni bilo pomembnejših poskusov klasifikacije slovenskih narečij, le Breznik in Toporišič sta v šolskih slovnicaх skušala prirediti in poenostaviti Ramovševo karto. Meje posameznim dialektom²² pa so na novo določali Logar, Kolarič in Rigler.

Tako je Breznik v Slovenski slovnici (Celje 1934) združil po več Ramovševih narečij v eno in tako dobil le malo več narečij, kot je pri

²² Primerjaj zlasti članke v Slavistični reviji, Razpravah II. razreda SAZU, Roczniku Slawistycznym, Godišnjaku FF u Novom Sadu, Pogovorih o jeziku in slovstvu, Svetu med Muro in Dravo (Maribor 1968).

Ramovšu dialektičnih skupin. Breznik pravi, da moremo v glavnem ločiti devet narečij: 1. koroško, 2. rezijansko-beneško-briško, 3. kraško-notranjsko, 4. rovtarsko, 5. dolensko, 6. gorenjsko, 7. zahodnoštajersko, 8. pohorsko, 9. vzhodnoštajersko-prekmursko. Temu je prirejena tudi karta, ki ima sicer med temi dialekti popolnoma ohranjene Ramovševe meje. Ko govori o posameznih narečjih, pri njih spet omenja še nekatera narečja, ki bi menda predstavljala nadaljnjo delitev. Breznikova narečja se ujemajo z Ramovševimi osnovnimi dialektičnimi tipi oz. skupinami ali bazami, le primorska in štajerska sta razdeljeni na dve narečji; toda Ramovšu so narečne skupine le nekaj pripomoček za grupiranje dialektov in jih ne moremo uporabiti enostavno za oznako narečij (vsaj v tem času ne več), zato je Breznikova razdelitev preveč poenostavljena.

Bolje je napravil Toporišič v Slovenskem knjižnem jeziku I (Maribor 1965), ki je naštel narečne skupine, nadaljnjo delitev pa — verjetno zaradi za šolsko knjigo prevelikega števila dialektov — samo nakazal (str. 11—12). Narečne skupine je na skici prikazal samo shematično. Ujemajo se z Ramovševimi, le notranjski dialekt je bolj odločno prištet k dolenski skupini in pri Trstu je opazen večji popravek, ki ga je naredil glede na dotedanjo novejšo dialektološko literaturo.²³ Razlikuje pa se Toporišič od Ramovša v tem, da je dodal še osmo narečno skupino: (mešano) kočevsko. Pri Toporišiču je najbrž nastala ta osma skupina predvsem iz zadrege, kako zapolniti prostor, ki ga Ramovš ni narečno opredelil, ker je bil do druge svetovne vojne pretežno naseljen s kočevskimi Nemci. Vendar je bilo že pred vojno na tem področju dosti narodnostno mešanih vasi, ker so na posamezne zaradi izseljevanja Kočvarjev opustele kmetije prihajali Slovenci iz sosednjega dolenskega in kostelskega področja.²⁴ Po odhodu Nemcev v drugi svetovni vojni se je naselilo še nekaj prebivalstva iz različnih krajev Slovenije (predvsem s področja zahodnodolenskega, kostelskega in prekmurskega dialekta), nekaj vasi pa je tudi opuščenih. Sčasoma se bodo tu najbrž res izoblikovali določeni govori, ki bodo verjetno pod močnim knjižnim vplivom, saj knjižni jezik med tako mešanico neavtohtonega prebivalstva najlažje prodira. Vendar je težko vsak mešan govor že šteti za narečno skupino, saj bi potem lahko na vsakem mešanem področju enako postopali. Lažje bi bilo združiti v narečno skupino poleg kočevskega področja še govore

²³ Prim. Rigler, O suponiranem slovenskem brkinskem dialektu, RSI XXI, 1960, str. 27—35.

²⁴ Prim. J. Rus, Jedro kočevskega vprašanja, Kočevski zbornik, Ljubljana 1939, str. 131 sl., zlasti 168—170.

ob Kolpi in v južni Beli krajini, med katerimi nekateri izstopajo iz dolenjske narečne skupine, vsi pa imajo tudi drugačen akustični višis.²⁵

Preveliko poudarjanje grupiranja dialektov v narečne skupine sploh ni najboljša rešitev. Z današnjega stališča te skupine navadno nimajo globlje osnove. Videli smo, da je že Ramovš imel težave s tem, kam naj posamezne dialekte prišteje. Pomembnejše so te skupine razvojno. Toda predstavljajo nam lahko le nekako dialektizacijo slovenskega jezika v neki starejši fazi, ko mlajši jezikovni razvoji še niso tako razdrobili slovenskega jezika. Pa še to velja samo za nekatere narečne skupine, medtem ko druge lahko združujejo tudi dele sprva različnih skupin (verjetno bi šla sem rovtarska).²⁶ Kajti mlajši jezikovni pojavi so lahko povezali posamezne dele nekdanjih dialektov in je z današnjega stališča ta nova skupnost lahko dosti bližja kot deli nekdanje skupnosti. Tudi utemeljevanje narečnih skupin z naselitvenimi jedri ni posebno prepričljivo, saj trdnih zgodovinskih dokazov ni, sklepanje iz jezika pa je bolj ali manj spekulativno in marsikaj lahko prilagodimo svoji teoriji: še celo naravne ovire, ki so samo ponekod dovolj izrazite in tam se res skladajo z narečnimi skupinami (koroško, do neke mere gorenjsko), drugod so manj jasne in prilagodljive, nekatere manj izrazite pa lahko celo nasprotujejo, kot pri notranjskem dialektu, ki je gotovo dolgo obdobje doživljal iste razvoje kot dolenjščina, razširjen pa je na zelo obsežnem področju, ki je proti dolenjščini geografsko zaprto, povsem odprto pa proti zahodnim dialektom.

Je pa taka razdelitev na narečne skupine najbrž praktična, ker se v precejšnji meri opira na pokrajinske oznake, in se ji bo težko povsem odpovedati, saj se, kot vidimo, z manjšimi lokalnimi premiki vleče že od Šafařika.

²⁵ V to skupino bi lahko spadalo ozemlje, ki sem ga na skici v članku Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu (SRL XIV, 1963, str. 47) označil z B. Prvotno bi sem spadala tudi nekatera področja z današnje hrvaške strani (o jezikovnih značilnostih teh govorov prim. Ivić, O klasifikaciji srpskohrvatskih dijalekata, Književnost i jezik X, br. 1, 1963, str. 36–37 (glej tudi JiS XIX, 1973/74, 184); Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske, Godišnjak FF u Novom Sadu VI, 1961, 192 sl.).

²⁶ Prim. Rigler, Fonološka problematika slovenskega črnovrškega dialekta, Zbornik za filologiju i lingvistiku, IX, 1966, str. 97 sl., zlasti 105–105; Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu, SRL XIV, 1963, str. 53.

РЕЗЮМЕ

Расчлененность словенского языка большая, однако тяжело сказать, сколько диалектов он насчитывает, так как между диалектами нет точно определенных границ и в большинстве случаев диалекты постепенно переходят друг к другу. Классификация трудна, ибо определения иерархии отдельных языковых явлений, изоглоссы которых сильно переплетаются, релятивны, хотя мы обыкновенно ставим акцент прежде всего на более древние языковые явления. Вследствие всего этого в языкознании встречается несколько опытов классификации слов. диалектов. Статья дает исторический обзор классифицирования с разными типами классификаций и территориальными разграничениями от Копитара, Миклошича и Облака, которые словенский язык разделили на две группы с учетом отдельных явлений, Срезневского, насчитавшего в словенском языке несколько диалектов и охарактеризовавшего эти диалекты с точки зрения общности многих явлений, и Шафарика, являвшегося в некотором смысле предшественником диалектного группирования Рамовша, и авторов, которые объединили несколько типов, до детальной классификации Рамовша и некоторых более современных добавлений. Намечены исходные пункты отдельных классификаций и учтены некоторые новые авторы, которых Рамовш в своем обзоре не упоминает.